

چهار طاق

(بررسی چهار مسجد تاریخی شیراز)

محمد رضا احمدی

فاطمه هوایی

www.ketab.ir

سرشناسه	: احمدی، محمدرضا، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور	: چهار طاق: (بررسی چهار مسجد تاریخی شیراز) / محمدرضا احمدی، فاطمه هوایی.
مشخصات نشر	: شیراز: نشر سیوند، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۲۵۸ ص.: مصور(رنگی)، جدول.
شابک	: ۷-۷۳-۷۲۷۱-۶۲۲-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: ۲۵۱-۲۵۸ ص. کتابنامه:
عنوان دیگر	: بررسی چهار مسجد تاریخی شیراز.
موضوع	: مسجدها -- ایران -- شیراز-- مصور
موضوع	: Mosques -- Iran-- Shiraz-- Pictorial works
موضوع	: معماری اسلامی -- ایران -- شیراز
موضوع	: Islamic architecture -- Iran-- Shiraz
موضوع	: شیراز -- آثار تاریخی -- عکس‌ها
موضوع	: Shiraz (Iran) -- Antiquities -- Photographs
شناسه افزوده	: هوایی، فاطمه، ۱۳۶۷-
رده بندی کنگره	: DSRT۰۹۷
	: [BPT۶۱]
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۶۳۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۳۷۹۶۸۷

شیراز/ خیابان مطهری/ کوچه ۳۳/ پلاک ۲۳

تلفن: ۰۷۱۳۶۲۸۷۱۵۴ - ۰۹۱۷۱۱۸۲۶۱

sivandpub@gmail.com

چهار طاق

(بررسی چهار مسجد تاریخی شیراز)

محمدرضا احمدی - فاطمه هوایی

نوبت و سال چاپ: اول / ۱۴۰۰ / شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۷-۷۳-۷۲۷۱-۶۲۲-۹۷۸ / ISBN: 978-622-7271-73-7

صفحه‌آرا: مهناز آهوان / طراح جلد: محمدحسین قلندری

نظارت و اجرا: محمدجواد کاظمی

بها: نود هزار تومان

Printed in the Islamic Republic of Iran- Shiraz

حق چاپ محفوظ است.

پیش‌گفتار

مسجد یعنی جایی که معماری قدسی در وجود آن هویداست. مسجد یعنی مقرنس‌های قدیمی و گاشی‌های هفت‌رنگ و ستون‌های محکم و استوار. انسان گویی در مسجد به مانند پیچک‌های اسلیمی رشد می‌کند و به معبود خود نزدیک می‌شود. در ایران و از ابتدای دوران اسلامی، مسجد جایگاه بسیار ویژه‌ای در شهرهای ایران داشت و این جایگاه به مرور زمان اهمیتش بیشتر شد. وجود این عنصر مهم شهری در بافت قدیمی باعث هویت یک محله و یک شهر می‌شد تا جایی که بسیاری از افراد برای محله و شهر خود مساجد زیادی را برپا ساختند. شهر شیراز در دوره اسلامی مساجد زیادی را به چشم خود دیده تا آن جایی که هربرت جهانگرد معروف دوره صفویه، تعداد آن‌ها را پانزده مسجد می‌نویسد. امروزه نیز در بافت تاریخی شیراز مساجد زیادی وجود دارند و شاید بسیاری از آن‌ها کاربری اصلی خود را از دست داده باشند اما از اهمیت آن‌ها کاسته نشده است. در کتاب پیش رو بر آن شدیم تا چهار مسجد شهر شیراز (مسجد عتیق، وکیل، مشیرالملک و نصیرالملک) که در بین گردشگران و مردم این شهر از اهمیت والایی برخوردار است را بررسی نماییم. بررسی‌ها و پژوهش‌های انجام شده بر اساس منابع کتابخانه‌ای در قالب کتاب و مقاله و بازدیدهای میدانی از چهار مسجد می‌باشد و تا حد امکان تمام جزئیات

این چهار بنا معرفی شده است. این کتاب خالی از نقص نبوده و در خصوص پژوهش پیرامون این چهار مسجد باید عنوان کرد در بسیاری از موارد برخی از کتیبه‌ها به دلیل تخریب و یا مرمت اشتباه، قابل خوانش نبوده و شاید هنرمند عزیزی که در سال‌های اخیر در یکی از این مساجد زحماتی کشیده در لیست کتاب وجود نداشته باشد، در نتیجه از خواننده محترم خواهشمندیم اطلاعات خودشان را در این خصوص برای ما ارسال نمایند تا در چاپ‌های بعدی کتاب اصلاح گردد.

بر خود لازم می‌دانیم از جناب آقای کاظمی مدیریت محترم انتشارات سیوند، جناب آقای بیگدلی کارشناس محترم اداره کل اوقاف و امور خیریه استان فارس، خادمان محترم چهار مسجد، جناب آقای محمدحسین قلندری و خانواده صبورمان و تمام کسانی که در این راه ما را راهنمایی نمودند تشکر نماییم.

محمد رضا احمدی - فاطمه هوایی

تابستان ۱۴۰۰

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۵.....	پیشگفتار.....
۱۵.....	بافت تاریخی شیراز.....
۱۷.....	مسجد.....
۱۹.....	مساجد شبستانی.....
۲۳.....	مساجد تخریب شده بافت تاریخی شیراز.....
۲۵.....	مروری بر مساجد شیراز.....
۲۵.....	۱. مساجد یک ایوانه.....
۲۵.....	۱، ۱. یک ایوان - یک شبستان.....
۲۵.....	۱، ۱، ۱. مسجد مولا.....
۲۶.....	۲، ۱، ۱. مسجد بغدادی.....
۲۶.....	۲. مساجد دو ایوانه.....
۲۶.....	۱، ۲. دو ایوان - یک شبستان.....
۲۶.....	۱، ۱، ۲. مسجد نصیرالملک.....
۲۷.....	۳. دو ایوان - دو شبستان.....
۲۷.....	۱، ۳. مسجد وکیل.....
۲۸.....	۲، ۳. مسجد آقاباباخان.....
۲۸.....	۴. مساجد سه ایوانه.....
۲۸.....	۱، ۴. سه ایوان - سه شبستان.....

- ۲۸..... ۱، ۱، ۴. مسجد عتیق.....
- ۳۰..... ۲، ۱، ۴. مسجد مشیرالملک.....
- ۳۰..... ۵. مساجد چهار ایوان - دو شبستان.....
- ۳۰..... ۱، ۵. مسجد نو.....
- ۳۱..... ۶. مسجد فاقد ایوان.....
- ۳۱..... ۱، ۶. یک شبستان.....
- ۳۱..... ۱، ۱، ۶. مسجد حاج رضا.....
- ۳۱..... ۲، ۱، ۶. مسجد علمدار.....
- ۳۲..... ۳، ۱، ۶. مسجد قورخانه.....
- ۳۲..... ۴، ۱، ۶. مسجد سیاوشان.....
- ۳۳..... ۵، ۱، ۶. مسجد فوام.....
- ۳۳..... ۶، ۱، ۶. مسجد فاموری.....
- ۳۳..... ۷، ۱، ۶. مسجد آقا احمد.....
- ۳۳..... ۸، ۱، ۶. مسجد طاهریه.....
- ۳۴..... ۹، ۱، ۶. مسجد آدینه خان.....
- ۳۴..... ۱۰، ۱، ۶. مسجد رمضان خان.....
- ۳۴..... ۱۱، ۱، ۶. مسجد میرزا هادی.....
- ۳۵..... ۱۲، ۱، ۶. مسجد حاج نظام الملک.....
- ۳۵..... ۱۳، ۱، ۶. مسجد فتح.....
- ۳۶..... ۱۴، ۱، ۶. مسجد جولا.....
- ۳۶..... ۱۵، ۱، ۶. مسجد سردزک.....
- ۳۶..... ۱۶، ۱، ۶. مسجد طبالیون.....
- ۳۶..... ۱۷، ۱، ۶. مسجد شوشتری.....
- ۳۷..... ۱۸، ۱، ۶. مسجد ظهراب بیگ.....
- ۳۷..... ۱۹، ۱، ۶. مسجد چراغعلی خان.....
- ۳۷..... ۲۰، ۱، ۶. مسجد باقرآباد.....
- ۳۷..... ۲۱، ۱، ۶. مسجد امام علی (ع).....

- ۲۲، ۱، ۶. مسجد ابوطالب..... ۳۸.
- ۲۳، ۱، ۶. مسجد کردها..... ۳۸.
- ۲۴، ۱، ۶. مسجد ایلخانی..... ۳۸.
۷. مساجد فاقد ایوان و دارای دو شبستان..... ۳۹.
- ۱، ۷. مسجد میرزا کریم صراف..... ۳۹.
- ۲، ۷. مسجد حاج غنی..... ۳۹.
- ۳، ۷. مسجد حاج علیرضا..... ۴۰.
- ۴، ۷. مسجد حاج علی چکمه دوز..... ۴۰.
- ۵، ۷. مسجد شیخ علی خان..... ۴۰.
- ۶، ۷. مسجد حاج باقر..... ۴۱.
- ۷، ۷. مسجد سه سالار..... ۴۱.
- ۸، ۷. مسجد شکرالله خان..... ۴۲.
- ۹، ۷. مسجد آقار..... ۴۲.
- گذری بر عناصر معماری در مساجد..... ۴۷.
۱. ارسی..... ۴۷.
۲. ازاره..... ۴۷.
۳. اسلیمی..... ۴۷.
۴. پیرنشین..... ۴۸.
۵. جلوخان (پیشخان)..... ۴۸.
۶. ختایی..... ۴۸.
۷. خط ثلث..... ۴۹.
۸. خط نسخ..... ۵۰.
۹. رسمی بندی..... ۵۰.
۱۰. شبستان..... ۵۱.
۱۱. شمشه..... ۵۲.
۱۲. طاق..... ۵۳.
۱۳. عرقچین..... ۵۳.

۵۳.....	۱۴. کاربردی.....
۵۴.....	۱۵. کاشی.....
۵۵.....	۱۶. کاشی معرق.....
۵۵.....	۱۷. کاشی معقلی.....
۵۵.....	۱۸. کاشی هفت رنگ.....
۵۶.....	۱۹. کتیبه.....
۵۶.....	۲۰. گلدسته (مودنه).....
۵۷.....	۲۱. گنبدخانه.....
۵۷.....	۲۲. گوشه سازی.....
۵۷.....	۲۳. محراب.....
۵۷.....	۲۴. مشبک یا اسبک.....
۵۸.....	۲۵. مقرنس.....
۵۹.....	۲۶. مناره.....
۵۹.....	۲۷. هشتی.....
۶۰.....	جایگاه کتیبه نگاری در مساجد.....
۶۳.....	مسجد عتیق (جمعه، آدینه).....
۶۳.....	۱. محله بازار مرغ.....
۶۳.....	۲. مسجد جامع عتیق (جمعه).....
۶۸.....	۳. اضلاع مختلف مسجد.....
۶۸.....	۱، ۳. ضلع جنوبی.....
۶۹.....	۱، ۱، ۳. کتیبه ها.....
۷۶.....	۲، ۱، ۳. شهرستان جدید (ضلع جنوبی).....
۷۷.....	۱، ۲، ۱، ۳. کتیبه های شهرستان جدید.....
۸۱.....	کتیبه داخل حیاط (ضلع جنوبی).....
۸۲.....	۴. ضلع شرقی.....
۸۳.....	۱، ۴. کتیبه ها.....
۸۸.....	۲، ۴. ورودی های ضلع شرقی.....

۵. ضلع شمالی..... ۹۲
- ۱.۵. کتیبه‌ها..... ۹۲
- ۲.۵. شبستان شمالی..... ۱۰۸
۶. ضلع غربی..... ۱۱۰
- ۱.۶. کتیبه‌ها..... ۱۱۰
۷. خدایخانه مسجد عتیق شیراز..... ۱۱۲
- ۱.۷. کتیبه‌های خدایخانه (دارالمصحف)..... ۱۱۹
- ۱.۱.۷. کتیبه معرق سنگ..... ۱۱۹
- ۲.۱.۷. مشخصات ضلع شرقی خدایخانه..... ۱۲۰
- ۳.۱.۷. مشخصات ضلع شمالی خدایخانه..... ۱۲۱
- ۴.۱.۷. مشخصات ضلع غربی خدایخانه..... ۱۲۳
- ۵.۱.۷. مشخصات ضلع جنوبی خدایخانه..... ۱۲۳
۸. مرمت‌های مسجد در ادوار مختلف..... ۱۲۴
- ۱.۸. دوره صفوی..... ۱۲۴
- ۲.۸. دوره زندیه..... ۱۲۶
- ۳.۸. دوره معاصر..... ۱۲۶
- ۴.۸. مرمت‌های مرحوم علی سامی..... ۱۲۸
- مسجد وکیل یا سلطانی..... ۱۴۱
۱. محله درب شاهزاده..... ۱۴۱
۲. خاندان زند..... ۱۴۱
۳. مسجد وکیل..... ۱۴۲
۴. معماری مسجد وکیل..... ۱۴۴
- ۱.۴. ورودی مسجد..... ۱۴۵
- ۲.۴. هشتی یا دهلیز مسجد..... ۱۵۰
- ۱.۲.۴. کتیبه بزرگ به خط نسخ و جنس مرمر..... ۱۵۰
- ۲.۲.۴. کتیبه کوچک به خط نستعلیق و از جنس گندمک..... ۱۵۱
۵. ایوان شمالی یا طاق مروارید..... ۱۵۳